

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна

Методичні вказівки

до виконання завдань самостійної роботи з дисципліни
«МЕТОДОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ»

для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні
вищої освіти у галузі 01 «Освіта/педагогіка»
за спеціальністю 011 «Освітні/педагогічні науки»

Тема 1
Специфіка педагогічних досліджень в освіті дорослих
Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Підготувати матеріал для презентації з методології педагогічних досліджень в освіті дорослих

Література:

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям; вид. 2, перероб. – Київ; Вінниця: Вінниця, 2010. – 307 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. – Київ: Професіонал, 2004. – 113 с.
3. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник; 3-є вид. доповнене. – Київ: НАКККіМ, 2011. – 314 с.
4. Бондаренко Л. І. Розвиток дослідницької компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів : метод. рек. для виклад. вищих навч. закл., аспірантів, магістрантів / Л. І. Бондаренко. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 56 с.
5. Проектування процесу професійного навчання у закладах профтехосвіти : [монографія] / М-во освіти і науки України, НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Хмельниц. нац. ун-т ; авт. кол.: Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, С. У. Гончаренко [та ін.] ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. ; Хмельницький : [б. в.], 2010. – 335 с.

Методичні вказівки

Виконання і захист завдань самостійної роботи – важливий і перспективний вид науково-дослідницької діяльності аспірантів, передбачений навчальним планом професійної підготовки майбутніх здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Науки про освіту». Виконання самостійної роботи з підготовки матеріалу для презентації системи освіти дорослих в зарубіжній країні відбувається у творчій взаємодії аспіранта і викладача, що сприяє формуванню у майбутнього доктора філософії вмінь розв'язувати актуальні психолого-педагогічні та методичні проблеми, здатності самостійно орієнтуватися у науковій педагогічній і психологічній літературі та успішно застосовувати на практиці теоретичні знання.

Аспірант, виконуючи самостійну роботу, повинен показати володіння основними уміннями виконання науково-дослідницької діяльності. У зв'язку з цим майбутнім доктора філософії необхідно:

- навчитися користуватися бібліографічними покажчиками з педагогіки, вікової та педагогічної психології, фахових методик професійної освіти, філософії, соціології тощо;
- вивчити необхідний мінімум літератури з теми дослідження та зафіксувати потрібну інформацію;
- правильно і професійно викласти посилання у висвітленні питань, що вивчаються в сучасній літературі на основі її аналізу;
- зібрати, проаналізувати й узагальнити передовий педагогічний досвід з розвитку освіти дорослих в Україні і зарубіжжі (якщо це визначено темою);
- виконати фрагмент дослідно-експериментальної роботи на теоретичному рівні, систематизувати та зробити висновки.

Роботу над виконанням завдання слід починати з підбору літератури з теми завдання. Виділяють три типи джерел бібліографічної інформації: первинні (статті, дисертації, монографії); вторинні (бібліографія, реферативні повідомлення, журнали, сигнальна інформація); третинні (огляди, словники, довідкові книги і т.д.).

Під час відбору матеріалу для презентації варто ознайомитися з такими фаховими періодичними виданнями: «Освіта дорослих», «Територія успіху», «Порівняльна педагогіка» та інші. Тематичні покажчики статей, опублікованих протягом року, друкуються в останніх номерах журналів. Корисно також ознайомитися з оглядами літератури до окремих тем.

Обсяг тексту, з якого в подальшому буде сформовано слайди, має бути не менше 2-3 машинописних сторінок

Питання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізувати визначення понять «педагогічне дослідження в освіті дорослих».
2. Охарактеризувати етику педагогічного дослідження в освіті дорослих
3. Назвати відомі напрями педагогічних досліджень..
4. Теоретично пояснити вибір напрямку педагогічного дослідження в освіті дорослих

Тема 2

Методологічна культура педагога-дослідника

Тема 3.

Методологічні підходи і принципи педагогічних досліджень в освіті дорослих.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Підготувати презентацію з методології педагогічних досліджень в освіті дорослих

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям; вид. 2, перероб. – Київ; Вінниця: Вінниця, 2010. – 307 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. – Київ: Професіонал, 2004. – 113 с.
3. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник; 3-є вид. доповнене. – Київ: НАКККіМ, 2011. – 314 с.
4. Педагогічний експеримент: навч.-метод. посіб. / [укладач О. Е. Жосан]. – Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 72 с.
5. Проектування процесу професійного навчання у закладах профтехосвіти : [монографія] / М-во освіти і науки України, НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Хмельниц. нац. ун-т ; авт. кол.: Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, С. У. Гончаренко [та ін.] ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. ; Хмельницький : [б. в.], 2010. – 335 с.

Методичні вказівки

Процеси удосконалення і масового розповсюдження сучасних інформаційних та комунікаційних технологій активно застосовуються в процесі підготовки докторів філософії.

Найбільш придатним засобом для створення презентацій є програма Microsoft Power Point, що входить до складу Microsoft Office. Слайди, підготовлені засобами пакету Microsoft Office у поєднанні з текстом, графічними елементами, анімацією, інтерактивними елементами забезпечують якісно новий рівень подання інформації.

Презентація – це документ, створений за допомогою комп'ютерної програми PowerPoint. Презентація повинна включати: назву завдання; мету самостійної роботи; хід і результат дослідження; висновки; список використаних джерел

Основні принципи розробки електронних презентацій.

Оптимальний обсяг. Інформація подається невеликими логічно завершеними блоками-слайдами (не більше 20-30). Недоцільно розміщувати зображення, які не використані для розкриття. Не повинно бути дублюючих (схожих), «зайвих» слайдів, які не супроводжуються поясненням.

Доступність. Обов'язково враховувати вікові особливості. Забезпечувати розуміння кожного слова, речення, поняття, спираючись на знання слухачів

Науковість. Яскраві малюнки не повинні суперечити реальним фактам. Пропонована інформація повинна бути чіткою й одночасно відображати відповідні логічні зв'язки змісту уроку.

Врахування особливості сприйняття інформації з екрана. Відомо, що коли людина читає текст з екрана, та ще й екрана комп'ютера мозок працює у сповільненому режимі. Якщо ж інформація подана у графічному вигляді, то око переключається в інший режим, і мозок працює швидше. Саме тому в презентаціях бажано звести текстову інформацію до мінімуму, замінюючи її схемами, рисунками, фрагментами фільмів.

Зацікавленість. Включення (без шкоди науковому змісту) у презентацію смішних, цікавих сюжетів, мультиплікаційних героїв оживляє заняття, створює позитивний емоційний настрій, що сприяє засвоєнню матеріалу і більш міцному запам'ятовуванню.

Краса і естетичність. Неабияку роль відіграють кольорові сполучення і дотримання стилю в оформленні слайдів, музичний супровід.

Поради для створення презентації:

1. Стиль презентації. Дотримуйтеся єдиного стилю оформлення. Уникайте стилів, які будуть відвертати увагу від самої презентації. Допоміжна інформація не повинна переважати над основною (текст, малюнки)
2. Фон. Використовуйте більш холодні тони
3. Використання кольорів. Для фону і тексту – контрастні кольори

На одному слайді не більше трьох кольорів: один – для фону, один – для заголовка, один – для тексту. Особлива увага на колір для гіперпосилань

4. Анімаційні ефекти. Використовуйте за призначенням (можливості комп'ютерної анімації). Не зловживайте різними ефектами: не повинні відвертати увагу від змісту інформації
5. Зміст інформації. Використовуйте короткі слова і речення. Заголовки повинні привертати увагу аудиторії
6. Розташування інформації. В центрі повинна знаходитися найважливіша інформація.

Інформація розміщується горизонтально. Якщо розміщений малюнок, то текстова інформація знаходиться під ним

7. Шрифт. Для заголовка (розмір) – не менше 24. Для тексту – не менше 18. Не слід змішувати різні типи шрифтів. Для виділення інформації (слова) потрібно використовувати жирний шрифт, курсив або підкреслення. Не зловживати прописними літерами (читаються важче)
8. Способи виділення інформації. Використовувати: рамки, заливку, стрілки, штриховку, різні кольори, діаграми, малюнки, схеми, ілюстрації найважливіших фактів.
9. Об'єм інформації. Ключові елементи розташовувати на окремих слайдах. Не заповнювати слайд великою кількістю інформації
10. Види слайдів (для урізноманітнення презентації). З текстом. З таблицями. З діаграмами.

Питання і завдання для самоконтролю

1. В чому є специфіка термінології педагогічного дослідження в освіті дорослих?
2. Розкрийте особливості методологічної культури педагога-дослідника.
3. Як Ви розумієте загальну характеристику методологічних підходів педагогічних досліджень в освіті дорослих?
4. Схарактеризуйте принципи педагогічного дослідження в освіті дорослих.
5. Чому саме Ви вибрали такий вид педагогічного дослідження для презентації?

Тема 4.

Науково-дослідна діяльність доктора філософії.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Підготувати наукову доповідь за темою «Специфіка фундаментальних досліджень в освіті дорослих».

Література

1. Ничкало Н. Г. Проектування процесу професійного навчання у закладах профтехосвіти: монографія / Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, С. У. Гончаренко [та ін.] . – Київ: Хмельницький : [б. в.], 2010. – 335 с.
2. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. – Київ: Вища школа, 1990. – 239 с.
3. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А.Є. Конверського. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

4. Науково-дослідна робота в закладах освіти: метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.
5. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія / За ред. Н. Г. Ничкало, В. О. Кудіна. – Черкаси: Вибір, 2002. – 322 с.

Методичні вказівки

Наукова доповідь – публічно виголошена інформація з проблеми наукового дослідження, що оприлюднена серед науковців певної галузі та відповідає вимогам щодо змісту, структури доповіді тощо. Загальне призначення цього виду доповіді – публічне обговорення (ідеї, ходу чи результатів) наукового дослідження.

Розрізняють такі три види наукових доповідей: звітні (узагальнення роботи за певний час); поточні (інформування про хід роботи); з теми дослідження. Необхідно зазначити, що існують дві основні форми виступу на конференціях: перша – доповідь (найбільш поширена), друга – повідомлення. Основною їхньою відмінною ознакою є тривалість виступу. Так, тривалість доповіді - від 10 до 30 хвилин, повідомлення – 5-10 хвилин. Звісно, цей час є умовним, оскільки перш за все необхідно враховувати регламент, який, як правило, повідомляється учасникам заздалегідь.

Структура доповіді складається з таких частин:

- 1) вступ, в якому аналізується проблемне поле чи конкретна проблема, що стала причиною доповіді;
- 2) основна частина, в якій оприлюднюється авторська ідея вирішення проблеми, хід чи результати наукового дослідження тощо;
- 3) підсумок, в якому робиться висновок, надаються рекомендації, визначаються перспективи.

Рекомендація. Після написання тексту доповіді відкладіть її на деякий час. Згодом перечитайте доповідь та зробіть редагування. За можливістю цей текст дайте вчитати спеціалісту, з'ясуйте його думку, зауваження. Доповідь повинна відрізнитися від тексту, що поданий до друку. Це здійснюється завдяки коментарям, поясненням та іншим матеріалам, які дозволяють більш детально розкрити тему доповіді. Також можливо акцентувати увагу слухачів на одному з найбільш суттєвих аспектів теми (з посиланнями в роботі). За можливістю проведіть зв'язок між вашою доповіддю та попередніми виступами, що, на нашу думку, сприятиме актуалізації проблематики та підвищенню уваги слухачів (полемічний характер доповідей завжди викликає інтерес).

Питання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте особливості науково-дослідної роботи як засобу розвитку науково-дослідницької компетентності доктора філософії.
2. Охарактеризуйте форми науково-дослідної роботи доктора філософії.
3. В чому зміст етапів виконання науково-дослідної роботи?
4. Проаналізуйте основні програми педагогічних досліджень в освіті дорослих.

Тема 5

Зміст науково-дослідницької компетентності доктора філософії.

Завдання 1. Скласти програму педагогічного дослідження в освіті дорослих.

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям; вид. 2, перероб. – Київ; Вінниця: Вінниця, 2010. – 307 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. – Київ: Професіонал, 2004. – 113 с.
3. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика: монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.
4. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога: монографія / Хомич Л.О., Султанова Л.Ю., Шахрай Т.О. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 212 с.

5. Науково-дослідна робота в закладах освіти: метод. посібник / Укл. Ю. О. Туранов, В. І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2001. – 138 с.

Методичні вказівки

Підготувати програму за алгоритмом, що відображає педагогічне проектування:

1. Визначення актуальності проблеми дослідження і мети дослідницької роботи, виявлення предмету дослідження.
2. Вивчення існуючих підходів щодо вирішення обраної проблеми дослідження
3. Встановлення і опис хронологічних меж педагогічного експерименту
4. Етапи педагогічного експерименту, мета, завдання, очікувані результати для кожного етапу.
5. Зміст діяльності дослідника на кожному з етапів педагогічного експерименту.
6. Інструктивно-методичні і діагностичні матеріали до виконання завдань педагогічного експерименту
7. Опис методики проведення педагогічного експерименту.
8. Опис очікуваних результатів дослідження

Питання і завдання для самоконтролю

1. Визначити типологію теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих.
2. Проаналізувати організаційно-методичні умови розвитку науково-дослідницької компетентності.
3. Проаналізувати моделі розвитку науково-дослідницької компетентності доктора філософії.
4. Визначити критерії та рівні сформованості науково-дослідницької компетентності.

Тема 6

Класифікація педагогічних досліджень в освіті дорослих

Тема 7

Теоретичні та емпіричні педагогічні дослідження в освіті дорослих.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Підготувати наукову доповідь за темою «Специфіка теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих».

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям; вид. 2, перероб. – Київ; Вінниця: Вінниця, 2010. – 307 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. – Київ: Професіонал, 2004. – 113 с.
3. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика: монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.
4. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник; 3-є вид. доповнене. – Київ: НАКККіМ, 2011. – 314 с.
5. Педагогічний експеримент: навч.-метод. посіб. / [укладач О. Е. Жосан]. – Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 72 с.

Методичні вказівки

Структура наукової доповіді на тему «Специфіка теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих». складається з таких частин:

- 1) вступ, в якому аналізується проблемне поле теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих ;
- 2) основна частина, в якій оприлюднюється авторська ідея вирішення проблеми вивчення специфіки теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих;
- 3) підсумок, в якому робиться висновок, надаються рекомендації, визначаються перспективи теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні види педагогічних досліджень в освіті дорослих.
2. Проаналізуйте рівні педагогічних досліджень в освіті дорослих.
3. В чому, на Вашу думку, полягає специфіка теоретичних і емпіричних досліджень в освіті дорослих?
4. Обґрунтуйте зміст підготовленої Вами наукової доповіді.

Тема 8

Структура педагогічних досліджень в освіті дорослих

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Скласти термінологічний словник основних термінів дослідження за обраною тематикою

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям; вид. 2, перероб. – Київ; Вінниця: Вінниця, 2010. – 307 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. – Київ: Професіонал, 2004. – 113 с.
3. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія і практика: монографія / Авшенюк Н. М., Десятов Т. М., Дяченко Л.М., Н.О. Постригач, Л.П. Пуховська, О.В.Сулима. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 280 с.
4. Педагогічний експеримент: навч.-метод. посіб. / [укладач О. Е. Жосан]. – Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 72 с.
5. Проектування процесу професійного навчання у закладах профтехосвіти : [монографія] / М-во освіти і науки України, НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Хмельниц. нац. ун-т ; авт. кол.: Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, С. У. Гончаренко [та ін.] ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Київ ; Хмельницький : [б. в.], 2010. – 335 с.

Методичні вказівки

У термінологічному словнику слід відобразити поняття, які розкривають специфіку педагогічних досліджень в освіті дорослих.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Визначити особливості експериментального методу в педагогічних дослідженнях.
2. Охарактеризуйте особливості педагогічного експерименту в освіті дорослих.
3. Проаналізуйте етапи педагогічного експерименту в освіті дорослих.
4. Складіть науковий апарат педагогічного дослідження.

Тема 9

Оформлення та оприлюднення результатів педагогічних досліджень в освіті дорослих.

Завдання 1. Підготувати наукову доповідь «Оформлення основних етапів педагогічного експерименту в освіті дорослих».

Література

1. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. – Київ: Професіонал, 2004. – 113 с.
2. Лудченко А. А. Основы научных исследований: Учебн. пособие / Под ред. А. А. Лудченко. – Київ: Знание, КОО, 2000. – 113 с.
3. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник; 3-є вид. доповнене. – Київ: НАКККіМ, 2011. – 314 с.
4. Педагогічний експеримент: навч.-метод. посіб. / [укладач О. Е. Жосан]. – Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 72 с.

Методичні вказівки

Структура доповіді «Оформлення основних етапів педагогічного експерименту в освіті дорослих» складається з таких частин:

1) вступ, в якому аналізується проблемне поле щодо оформлення основних етапів педагогічного експерименту в освіті дорослих;

2) основна частина, в якій оприлюднюється стандартне вирішення проблеми оформлення основних етапів педагогічного експерименту в освіті дорослих;

3) підсумок, в якому робиться висновок, надаються рекомендації з удосконалення процесу оформлення основних етапів педагогічного експерименту в освіті дорослих

Рекомендація. Після написання тексту доповіді перевірте оформлення свого педагогічного дослідження.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте вимоги до оформлення педагогічних досліджень в освіті дорослих.
2. В чому полягають вимоги до структури та змісту дисертаційної роботи?
3. Охарактеризуйте основні вимоги до вступу, основної частини та висновків дисертації.
4. В чому полягає специфіка оформлення додатків дисертаційної роботи?
5. Визначити вимоги до оформлення списку використаних джерел.